

Presenting Causal Model in Explaining the Relationship between Self-differentiation and Forgiveness with Marital Satisfaction based on the Mediating Role of Religious Orientation

Nadereh Toloo Takmili Torabi¹, Parivash Vakili², Azam Fattahi Andebil³

1. Corresponding author, Ph.D. in Counseling, Rudehen branch, Islamic Azad University, Rudehen, Iran.
2. Assistant professor, Department of Counseling, Rudehen branch, Islamic Azad University, Rudehen, Iran.
3. Assistant professor, Department of Psychology, Rudehen branch, Islamic Azad University, Rudehen, Iran.

ABSTRACT

Received: 08/07/1399 - Accepted: 08/03/1400

Aim: The aim of this study was to explain the relationship between self-differentiation and forgiveness with marital satisfaction based on the mediating role of religious orientation. **Methods:** The research method was descriptive-correlational and the statistical population included all married teachers working in the sixth and seventh grade in Tehran's 6th educational district, with a total of 4,080 people, among whom 28 schools and 304 volunteer teachers were randomly selected. To collect research data, the following tools were used: Differentiation of Self Inventory by Skowron, E. A., & Schmitt (2003), Family Forgiveness Scale by Pollard, Anderson, Anderson & Jennings (1998), Religious Orientation Questionnaire by Allport & Ross (1967), and ENRICH Marital Satisfaction Scale by Fournier, Olson & Druckman (1983) were used. After deleting 10 distorted questionnaires and 3 outliers, structural equation modeling was used for data analysis. **Results:** In this study, the direct path coefficient between internal religious orientation and marital satisfaction ($P < 0.01$, $\beta = 0.337$) was positive and significant at the 0.01 level. Indirect path coefficient between self-differentiation and marital satisfaction ($\beta = 0.149$, $P < 0.01$) and indirect path coefficient between forgiveness and marital satisfaction ($P < 0.01$, $\beta = 0.129$) were positive and significant at 0.01 level. **Conclusion:** Since internal religious orientation can be effective in improving relationships and marital satisfaction, it is suggested that in marital counseling, strengthening the religious beliefs of couples be used.

Keywords: forgiveness, marital satisfaction, religious orientation, self-differentiation

ارائه مدل علی در تبیین رابطه بین تمایز یافتگی خود و بخشودگی با رضایت زناشویی بر اساس نقش میانجی گری جهت گیری مذهبی

نادره طلوع تکمیلی ترابی^۱، پریوش وکیلی^۲، اعظم فتاحی اندیلی^۳

n.takmili @ gmail.com

۱- نویسنده مسئول)، دکتری مشاوره، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

۲- استادیار گروه مشاوره، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

۳- استادیار گروه روان شناسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

(صفحات ۸۰-۱۰۷)

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر تبیین رابطه بین تمایز یافتگی خود و بخشودگی با رضایت زناشویی بر اساس نقش میانجیگر جهت گیری مذهبی بود. روش: روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی و جامعه آماری پژوهش شامل تمام معلمان زن و مرد متأهل شاغل در دوره های متوسطه اول و دوم منطقه ۶ آموزش و پرورش شهر تهران به تعداد ۴۰۸۰ نفر بود که به روش نمونه برداری تصادفی تعداد ۲۸ مدرسه و در نهایت از بین آنها ۳۰۴ نفر از معلمان داوطلب انتخاب شدند. برای جمع آوری داده های پژوهش از پرسشنامه تمایز یافتگی خود ساخته (اسکورن و اسمیت، ۲۰۰۳)؛ پرسشنامه بخشش در خانواده (پولارد، اندرسون، اندرسون و جنینگز ۱۹۹۸)؛ جهت گیری مذهبی (آلپورت و راس ۱۹۶۷) و مقیاس زناشویی اینریچ (فورنبر، اولسون و دروچمن ۱۹۸۳) استفاده شد. پس از حذف ۱۰ پرسشنامه مخدوش و ۳ داده پرت، جهت تحلیل داده ها از روش مدلیابی معادلات ساختاری استفاده شد. یافته ها: در پژوهش حاضر ضریب مسیر مستقیم بین جهت گیری مذهبی درونی و رضایت زناشویی ($\beta=0/33, P<0/01$) مثبت و ضریب مسیر غیرمستقیم بین تمایز یافتگی خود و رضایت زناشویی ($\beta=0/149, P<0/01$) و ضریب مسیر غیرمستقیم بین بخشودگی و رضایت زناشویی ($\beta=0/129, P<0/01$) مثبت و در سطح ۰/۰۱ معنادار بود. نتیجه گیری: از آن جاکه جهت گیری مذهبی درونی می تواند در بهبود روابط و رضایت زناشویی موثر باشد، پیشنهاد می شود که در مشاوره زناشویی از تقویت باورهای مذهبی زوجین استفاده شود.

واژه های کلیدی: بخشودگی، تمایز یافتگی، جهت گیری مذهبی، رضایت زناشویی

مقدمه

یکی از نزدیک‌ترین روابط بین فردی به دنبال ازدواج و رابطه زناشویی شکل می‌گیرد. بنابراین، کیفیت این روابط احتمالاً عامل مهمی در سلامت روان و بهزیستی ذهنی افراد است (آفتاب، کربلایی محمد میگونی و تقی‌لو، ۱۳۹۳). امروزه جایگاه رضایت زناشویی به دلیل نقش آن در سلامت روان افراد و افزایش روزافزون آمار خیانت‌ها و طلاق، در پژوهش‌های مرتبط با خانواده و ازدواج بسیار با اهمیت تشخیص داده شده است (حاصلی، شریعتی، نظری، کرامت و امامیان^۱، ۲۰۱۹). مدل‌های اقتصادی ازدواج و تأهل چنین بیان داشته‌اند که افراد همسرانی را انتخاب می‌کنند که حداکثر سود را از ازدواج‌شان ببرند و به رضایت زناشویی دست یابند و متغیرهای فردی از جمله عوامل تأثیرگذار در انتخاب همسر است (لی و مک کینیش^۲، ۲۰۱۹).

شخصیت به طور مستقیم و به عنوان عاملی تأثیرگذار بر فرآیند زناشویی زوج‌ها شناخته شده است. شخصیت یک فرد انواع معین و متفاوتی از واکنش‌ها را از طرف مقابل فرامی‌خواند و بالطبع رضایت زناشویی و میزان سازگاری آن‌ها را متأثر می‌سازد (ابراهیمی و حیدری، ۱۳۹۹؛ روشن نژاد، بیان فرو طالع پسند، ۱۳۹۸). خانواده‌ها و دیگر گروه‌های اجتماعی تأثیر زیادی روی نحوه تفکر، احساس و رفتار افراد دارند. خانواده در سطح تمایز یافتگی فرد نقش اساسی دارد (سپوکین^۳، ۲۰۲۱). بوئن تمایز یافتگی خود را توانایی افراد در انعطاف پذیر بودن و عاقلانه عمل کردن بخصوص در مواجهه با اضطراب تعریف کرده است (نیکولوز و دیویس^۴، ۲۰۱۶). بوئن معتقد است که اشخاص، میزانی از انرژی‌شان را در روابط (باهم بودن) و بخشی از آن را برای هدایت زندگی صرف می‌کنند. این روابط به عنوان تمایز یافتگی کم با جدایی عاطفی کم مشخص می‌شود. این آسیب

-
1. Haseli, A., Shariati, M., Nazari, A. M., Keramat, A., & Emamian, M. H.
 2. Lee, W.-S., & McKinnish, T.
 3. Cepukiene, V.
 4. Nichols, M. P., Davis S.

با تأثیرپذیری عاطفی از دیگران در نیاز افراد به مردم دیگر ریشه دارد و اساس وابستگی متقابل یعنی نیاز داشتن به مشارکت یا واکنش دقیق دیگران برای احساس امنیت در درون فرد است (بوئن^۱، ۱۹۸۸). برای تمایز یافتگی چهار مؤلفه واکنش‌پذیری هیجانی^۲، جایگاه من^۳، گریز هیجانی^۴ و هم آمیختگی با دیگران^۵ مطرح شده است که به شرح زیر است: واکنش‌پذیری هیجانی حالتی است که در آن، احساسات فرد بر عقل و منطقش غلبه دارد و تصمیم‌گیری‌های فرد فقط بر اساس واکنش‌های هیجانی صورت می‌گیرد. افراد تمایز یافته از هویت شخصی قوی یا جایگاه من نیرومندی برخوردارند و به خاطر کسب رضایت دیگران، رفتار و عقاید خود را تغییر نمی‌دهند. گریز هیجانی بدین معنا که به طور معمول در زمان بزرگسالی یا حتی قبل از آن، از راهبردهای مختلفی برای فرار از بند پیوندهای هیجانی حل نشده خانواده استفاده می‌کنند که این راهبردها می‌تواند فاصله گرفتن فیزیکی از خانواده یا ایجاد موانع روانی مانند صحبت نکردن با یکی از اعضای خانواده باشد. هم آمیختگی با دیگران نیاز به تأیید و حمایت اطرافیان را نشان می‌دهد (مورارو و تورلیک^۶، ۲۰۱۲).

در پژوهش‌های گودرزی (۱۳۹۸)، آریامنش، فلاح‌چای و زارعی^۷ (۲۰۱۴)؛ کاظمیان مقدم، مهربابی زاده هنرمند، کیامنش و حسینیان (۱۳۹۵)؛ فریرا، ناریسو، نوو و پیریرا^۸ (۲۰۱۴)؛ محمدی، علی بخشی و صدیقی^۹ (۲۰۱۹)؛ صدیقی؛ معصومی و شاه سیاه (۱۳۹۴) و پلگ و راهل^{۱۰} (۲۰۱۲) از تمایز یافتگی خود به عنوان یک متغیر شخصیتی اثرگذار بر عملکرد خانواده و روابط زناشویی یاد شده است.

1. Bown, M.
2. emotional reactivity.
3. i-position.
4. emotional cut off.
5. fusion with others.
6. Muraru, A. A., & Turliuc, M. N.
7. Aryamanesh, S., Fallahchai, S. R., & Zarei, E. (2014).
8. Ferreira, L. C., Narciso, I., Novo, R. F., & Pereira, C. R.
9. Mohammadi, M., Alibakhshi, Z., & Sedighi, M.
10. Peleg, O., & Rahal, A.

مذهب جنبه مهمی از زندگی افراد و نحوه مقابله آن‌ها را در مواجهه با مشکل زندگی تشکیل می‌دهد. مذهب نه تنها تاب‌آوری را در متأهلین افزایش می‌دهد بلکه منجر به کاهش تأثیر رویدادهای زندگی تنش‌زا می‌شود و نقش به‌سزایی را در حل مشکلات زناشویی دارد (میرغفوروند، فرشباف - خلیلی و قنبری همایی^۱، ۲۰۱۹). آلپورت و راس^۲ (۱۹۶۷) مذهب را به مذهب درونی و بیرونی تقسیم‌بندی کرده‌اند و آن را جهت‌گیری مذهبی^۳ نام نهاده‌اند. آلپورت و راس (۱۹۶۷) نظر خاصی درباره اهمیت دین در زندگی انسان‌ها داشتند و گرایش‌ات دینی پخته را از گرایش‌ات دینی ناپخته جدا کرده‌اند و ناپختگی را با گرایش‌ات دینی و مذهبی بیرونی و پختگی را با گرایش‌ات دینی درونی مرتبط می‌دانست. کسانی که گرایش مذهبی بیرونی دارند دین را مستمسک ارضای انگیزه‌های شخصی خود قرار می‌دهند. کسانی که گرایش مذهبی درونی دارند باورهای دینی آن‌ها به یکپارچگی شخصیتشان کمک می‌کند و اخلاقیات هماهنگی دارند. جهت‌گیری مذهبی که روی آورد کلی شخص از مذهب خود تعریف شده است یکی از عوامل اثرگذار مهم در رضایت زناشویی است (بژابادی و همکاران^۴، ۲۰۲۰؛ صدیقی و همکاران، ۱۳۹۴). در پژوهش‌ها از مذهب به عنوان یک متغیر شخصیتی اثرگذار بر رضایت زناشویی یاد کرده‌اند که از آن جمله می‌توان به پژوهش‌های امان، عباس، نورنوبی و بانو^۵ (۲۰۱۹)؛ ترقی‌جا، بهادری خسروشاهی و خانجانی (۱۳۹۵)؛ جعفری، سامانی، فاطمی، تعاونی و ابوالقاسمی^۶ (۲۰۱۵)؛ حسین‌خانزاده و نیازی^۷ (۲۰۱۱)؛ خدایاری فرد، شهابی و اکبری زرگنده^۸ (۲۰۱۳)؛ نریمانی، پرزور، عطادخت و عباسی (۱۳۹۴)؛ همایی، دشت بزرگی، میربابایی و حسین‌پور^۹ (۲۰۱۶)؛ اولسون، مارشال، گودارد و اسپرام^۱ (۲۰۱۵) و

1. Mirghafourvand, M., Farshbaf-Khalili, A., & Ghanbari-Homayi, S.
2. Allport, G. W., Ross J. M.
3. religious orientation.
4. Bozhabadi, F. & et al.
5. Aman, J., Abbas J, Nurunnabi, M., Bano, S.
6. Jafari, F., Samani, L, Fatemi, N., Ta'avoni, S., Abolghasemi, J.
7. Hosseinkhanzadeh, A. A., & niyazi, E.
8. Khodayari Fard, M., Shahabi, R., Akbari Zardkhaneh, S.
9. Homaei, R., Dasht Bozorgi Z, Mirbabaei MS, Hosseinpour S.

ویلموس، بلانی اسمیت^۲ (۲۰۱۵) اشاره کرد.

یکی از مواردی که در ادیان مختلف شدیداً مورد توجه قرار گرفته است، روابط بین فردی، بخصوص روابط خانوادگی است. اغلب ادیان، رهنمودهایی درباره شیوه‌ای که اعضای خانواده، باید با یکدیگر رفتار کنند، ارائه کرده‌اند که روابط و ساختارهای خانواده را تعدیل می‌کند. خانواده و دین بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند و شواهد تجربی نیز حاکی از این است که دین و مذهب نقش بارزی در روابط خانوادگی بازی می‌کند. بخشش، یکی از امور مورد تأکید دین است (ویلکاکس^۳، ۲۰۰۸). بخشش یکی از مهم‌ترین ارزش‌های اخلاقی پدیده‌ای چندوجهی شامل اجزای شناختی، عاطفی، رفتاری، تصمیم‌گیری و بین فردی است (چارزینسکا^۴، ۲۰۱۵؛ لیچتنفلد^۵ و همکاران، ۲۰۱۵). بخشش این امکان را فراهم می‌آورد که پس از تهدیدها دوباره صمیمیت ایجاد گردد و روابط زوجین به صورت پایدار و دراز مدت باقی بماند (احتشام زاده، احدی، عنایتی و حیدری، ۱۳۸۹). بخشودگی می‌تواند رضایت زناشویی را در زوج‌های جوان پیش بینی کند (فهم دانش؛ نفرستی و توکل، ۲۰۲۰) و از بخشودگی می‌توان به عنوان یک متغیر شخصیتی اثرگذار بر روابط زناشویی یاد کرد که از آن جمله می‌توان به پژوهش‌های خدادادی سنگده؛ کلائی و گوهری پور (۱۳۹۹) زاهدبابلان، حسینی شورابه، پیری کامرانی و دهقان (۱۳۹۵)؛ درختکار و آهنگرکانی (۱۳۹۵)؛ سهرابی، اقایپور و رستمی^۶ (۲۰۱۳)؛ غفوری، حسن آبادی، مهram و قنبری هاشم آبادی (۱۳۹۰)؛ منصور، سراج خرمی، حیدری (۱۳۹۳)؛ نعمتی، افروز، غباری بناب، شکوهی یکتا و به‌پژوه (۱۳۹۵)؛ اولسون و همکاران (۲۰۱۵)؛ بل^۷ و همکاران (۲۰۱۸)؛ شلدون^۱ و همکاران (۲۰۱۴) و مک دونالد^۲ و همکاران

1. Olson, J. R., Marshall, J. P., Goddard, H. W., & Schramm, D. G.

2. Wilmoth, J. D., Blaney, A. D., & Smith, J. R.

3. Wilcox, W. B., Wolfinger N. H.

4. Charzyńska, E.

5. Lichtenfeld, S., Buechner, V. L., Maier, M. A., & Fernández-Capo M.

6. Sohrabi, R., Aghapour, M., & Rostami, H.

7. Bell, C. A.

(۲۰۱۸) اشاره کرد.

مذهب عامل مهمی در تکوین هویت به شمار می‌آید. به‌طوریکه افراد در جریان کسب هویت به درون‌سازی ارزش‌های مذهبی اقدام می‌کنند (گرینفیلد و مارکس^۳، ۲۰۰۷). برخی معتقدند گرایش افراد به درونی‌سازی یا برونی‌سازی مذهب ریشه در تفاوت‌های شخصیتی افراد دارد. ویژگی‌های فردی و شخصیتی به عنوان عامل عمده در رابطه با جهت‌دهی رفتار انسان‌ها در دین‌داری و جهت‌دهی مذهبی نقش دارند (اشتون و لی^۴، ۲۰۱۶). برپایه نظریه بوئن، شالتس و ساندرج^۵ (۲۰۰۶) بلوغ یافتگی معنوی و مذهبی را دل‌بستگی تمایز یافته در نظر گرفتند. این شامل ارتباط صمیمانه با خدا و ظرفیت ارتباط با دیگران بدون توسل به روابط هم‌جوشانه کنترل‌گرانه یا قطع روابط به دلیل اضطراب بیش از حد به دلیل اختلافات بین فردی است. هدین روتز، جانکوسکی^۶ و ساندرج (۲۰۱۰) در نظریه خود چنین پیشنهاد کردند که کارکرد تمایز یافتگی ابزاری برای دست یافتن به بلوغ معنوی و مذهبی است. دست یافتن به معنویت و جهت‌گیری مذهبی درونی به افراد در دستیابی به هویت من مجزا از خانواده اصلی کمک می‌کند. طبق نظریه پردازان تلاش برای به دست آوردن فضا به منظور تمایز ممکن است یک تصمیم آگاهانه و عملی عمدی توسط شخص باشد، یا ممکن است تلاشی ضمنی و واکنشی باشد که ناشی از اضطرابی است که در روابط خانوادگی تجربه می‌شود. خواه واکنشی، عمدی و یا ترکیبی از هر دو، جستجو برای دستیابی به مذهب درونی ممکن است یک حرکت ضروری به سوی بلوغ و سلامت برای فرد باشد (هدین روتز و همکاران، ۲۰۱۰). در این میان هویت من و میزانی که فرد به بلوغ معنوی و مذهبی دست یافته و از

-
1. Sheldon, P.
 2. McDonald, J. E.
 3. Greenfield, E. A., & Marks, N. F.
 4. Ashton, M. C., & Lee, K.
 5. Shults, F. L., & Sandage, S. J.
 6. Heiden Rootes, K., Jankowski, P.

عقاید مذهب درونی پیروی می‌کند، در میزان بخشودگی او در روابط بین فردی اش مؤثر است. عدم پایبندی و درونی‌سازی مذهب که از بلوغ نایافتگی فرد نشأت می‌گیرد، موجب می‌شود فرد راهنمای درستی برای تنظیم افکار، اعمال و امیال در روابط بین فردی نظیر روابط زناشویی خود نداشته باشد (هولمن، دیان، دشا و دوبا^۱، ۲۰۱۱). براساس آنچه که مرور شد تفاوت‌های فرد در میزان پختگی عقلانی هیجانی افراد در گرایشات مذهبی آن‌ها تأثیرگذار هستند. ارتباط مثبتی بین دین‌داری و دو عامل بخشش، یعنی کینه مداوم و تمایل فراگیر به بخشیدن، دیده می‌شود؛ یعنی هرچه فرد مذهبی‌تر باشد، میل بیشتری به بخشیدن دارد (ایمانی‌فر، فاطمی و امینی، ۱۳۹۱). براین اساس مدلی طراحی شد که براساس مبانی نظری که مرور شد به بررسی رابطه بین تمایز یافتگی خود، جهت‌گیری مذهبی و بخشودگی با رضایت زناشویی پردازد؛ پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به این سوال است که آیا تمایز یافتگی خود و بخشودگی با میانجیگری جهت‌گیری مذهبی با رضایت زناشویی رابطه دارند؟

روش

روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش شامل تمام معلمان زن و مرد متأهل شاغل در مدارس متوسطه اول و دوم اعم از رسمی، غیررسمی، پیمانی و قراردادی در دو شاخه آموزشی و پرورشی منطقه ۶ آموزش و پرورش شهر تهران به تعداد ۴۰۸۰ نفر در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ بود. حجم نمونه حاضر براساس پیشنهاد کلاین^۲ (۲۰۱۶) و با در نظر گرفتن احتمال افت نمونه به روش نمونه‌برداری تصادفی با در نظر گرفتن شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز منطقه ۶ تعداد ۲۸ مدرسه انتخاب و ۴۰۰ پرسشنامه در میان معلمان داوطلب توزیع شد و در نهایت از میان ۳۱۷ پرسشنامه باز گردانده شده پس از حذف نمونه‌های مخدوش ۳۰۴ نفر از معلمان داوطلب انتخاب

1. Holeman, V. T., Dean, J. B., Deshea, L., & Duba, J. D.
2. Kline, R. B.

شدند. از جمله ملاک‌های ورود به پژوهش تأهل، طول مدت حداقل ۵ سال زندگی زناشویی و داشتن حداقل ۱ فرزند بود.

پرسشنامه تمایز یافتگی خود^۱. مقیاس تمایز یافتگی خود که توسط اسکورن و اسمیت^۲ (۲۰۰۳) شامل ۴۳ گویه است که چهار خرده مقیاس واکنش پذیری عاطفی؛ جایگاه من؛ گریز عاطفی و آمیختگی با دیگران را در یک طیف لیکرت از هرگز=۱ تا همیشه=۶ مورد ارزیابی قرار می‌دهد در ایران. جهانبخشی و کلانترکوشه (۱۳۹۱) ضریب آلفای کرونباخ ۰/۶۹ را برای کل مقیاس ۰/۷۳، ۰/۶۴، ۰/۶۱ و ۰/۷۵ برای خرده مقیاس‌های واکنش‌پذیری عاطفی، جایگاه من، گریز عاطفی و آمیختگی عاطفی با دیگران گزارش کردند. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ برای این خرده مقیاس‌ها به ترتیب ۰/۷۶، ۰/۷۲، ۰/۷۳ و ۰/۶۶ به دست آمد.

پرسشنامه جهت‌گیری مذهبی (درونی-بیرونی)^۳. مقیاس جهت‌گیری مذهبی که توسط آلپورت و راس (۱۹۶۷) ساخته شده شامل ۲۱ گویه که عبارات ۱ تا ۱۲ جهت‌گیری مذهبی بیرونی و عبارات ۱۳ تا ۲۱ جهت‌گیری مذهبی درونی را در یک طیف لیکرت ۴ درجه‌ای از کاملاً مخالفم=۱ تا کاملاً موافقم=۴ مورد ارزیابی قرار می‌دهد. در ایران جان بزرگی (۱۳۸۶) برای این ابزار ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۳ و همبستگی این ابزار را با خرده مقیاس‌های پرسشنامه سلامت عمومی گلدبرگ ۱۹۷۲ برابر با ۰/۳۱، ۰/۲۴، ۰/۲۰، ۰/۱۹ و ۰/۳۷ گزارش کرد. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس‌های جهت‌گیری مذهبی بیرونی و جهت‌گیری مذهبی درونی ۰/۶۸ و ۰/۷۶ به دست آمد.

پرسشنامه بخشش در خانواده^۴. مقیاس بخشش در خانواده که توسط پولارد و

1. Differentiation of Self Inventory.

2. Skowron, E. A., & Schmitt, T. A.

3. Religious Orientation Questionnaire (external-internal.)

4. Family Forgiveness Scale.

همکاران^۱ (۱۹۹۸) ساخته شد شامل ۴۰ گویه ۵ خرده مقیاس درک واقع بینانه؛ تصدیق؛ جبران عمل؛ دلجویی کردن؛ احساس بهبودی و سبکبالی را در یک طیف لیکرت از تقریباً همیشه این طور است = ۴، اغلب اوقات همین طور است = ۳، به ندرت این طور است = ۲ و اصلاً این طور نیست = ۱ مورد ارزیابی قرار می دهد در ایران. دغاغله، عسگری و حیدری (۱۳۹۱) ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۵ را گزارش کردند. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس های درک واقع بینانه، تصدیق خطا، جبران عمل، دلجویی و احساس بهبودی به ترتیب ۰/۶۵، ۰/۶۲، ۰/۶۳، ۰/۶۷ و ۰/۶۲ به دست آمد.

مقیاس رضایت زناشویی انریچ^۲. مقیاس زناشویی انریچ که توسط فورنیر، اولسون و دروچمن^۳ (۱۹۸۳) ساخته شده شامل ۴۷ گویه است که ۹ خرده مقیاس موضوعات شخصیتی، ارتباط زناشویی، حل تعارض، مدیریت مالی، فعالیت های اوقات فراغت، روابط جنسی، ازدواج و فرزندان، اقوام و دوستان و جهت گیری مذهبی را در یک طیف لیکرت ۵ درجه ای از کاملاً موافقم = ۵ تا کاملاً مخالفم = ۱ مورد ارزیابی قرار می دهد (فوورس و اولسون^۴، ۱۹۸۹). در ایران اسوده و همکاران (۱۳۸۹) ضریب الفای کرونباخ را برای این ابزار در دامنه ای بین ۰/۶۲ تا ۰/۷۸ گزارش کردند. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ برای این ابزار ۰/۹۶ به دست آمد

روند اجرای پژوهش. پس از اخذ مجوز از اداره کل آموزش و پرورش شهر تهران، مدارس انتخاب شدند و با ارائه توضیحات مختصری درباره اهداف پژوهش و نحوه تکمیل پرسشنامه ها معلمین هر کلاس پرسشنامه ها را دریافت و در منزل پرسشنامه ها را تکمیل کردند. در این پژوهش ملاحظات اخلاقی شامل اخذ رضایت آگاهانه، تضمین حریم خصوصی و رازداری رعایت شد. داده های پژوهش حاضر با استفاده از نرم افزار AMOS 18.0 و برآورد بیشینه احتمال تحلیل شدند.

1. Pollard, M. W., Anderson, R. A., Anderson, W. T., & Jennings, G.

2. ENRICH Marital Satisfaction Scale.

3. Fournier, D. G., Olson, D. H., Druckman, J. M.

4. Fowers, B. J., Olson, D. H.

داده‌ها و یافته‌ها

در این پژوهش ۳۰۴ شرکت‌کننده (۱۷۳ زن و ۱۳۱ مرد) با میانگین و انحراف معیار سنی $۸/۵۵ \pm ۴۹/۶۷$ حضور داشتند. میانگین و انحراف معیار مدت زمان ازدواج شرکت‌کننده‌ها $۱۰/۷۸ \pm ۲۲/۰۹$ سال بود.

جدول ۱. ماتریس همبستگی بین مؤلفه‌های متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
۱. واکنش هیجانی	-										
۲. جایگاه من	۰/۴۵**	-									
۳. جدایی عاطفی	۰/۵۹۲**	۰/۴۵۳**	-								
۴. هم آمیختگی	۰/۵۶**	۰/۳۲۴**	۰/۴۵۵**	-							
۵. درک واقع بینانه	۰/۱۵**	۰/۳۰۸**	۰/۲۷۷**	۰/۰۴۱	-						
۶. تصدیق خطا	۰/۲۶۳**	۰/۳۲۸**	۰/۴۲۴**	۰/۰۸۱	۰/۵۹۵**	-					
۷. جبران عمل	۰/۲۰۶**	۰/۳۱۲**	۰/۲۹۱**	۰/۰۴۹	۰/۵۳۶**	۰/۶۱۳**	-				
۸. دلجویی	۰/۲۴۳**	۰/۲۶۸**	۰/۳۷۴**	۰/۰۷۶	۰/۵۶۴**	۰/۷۱۵**	۰/۶۵۸**	-			
۹. احساس بهبودی	۰/۱۷۴**	۰/۲۹۳**	۰/۲۵۹**	۰/۰۶۰	۰/۴۷۶**	۰/۵۶۸**	۰/۵۰۱**	۰/۵۲۷**	-		
۱۰. جهت‌گیری مذهبی	۰/۰۳۴-	۰/۰۴۲-	۰/۱۱۵-	۰/۰۷۰	۰/۰۵۴-	۰/۰۲۴-	۰/۰۲۳	۰/۰۰۷	۰/۰۸۳	-	
۱۱. جهت‌گیری مذهبی درونی	۰/۳۵۴**	۰/۵۱۷**	۰/۵۴۰**	۰/۲۲۹**	۰/۳۶۶**	۰/۵۲۳**	۰/۴۵۸**	۰/۴۶۱**	۰/۴۴۰**	۰/۰۲۱-	-
۱۲. رضایت زناشویی	۰/۳۳۰**	۰/۴۲۱**	۰/۵۷۱**	۰/۱۵۱**	۰/۳۷۴**	۰/۵۷۲**	۰/۴۷۹**	۰/۵۱۱**	۰/۳۷۴**	۰/۰۷۵-	۰/۶۶۴**

$۰/۰۵ > P^*$ و $۰/۰۱ > P^{**}$

جدول ۱ نشان می‌دهد که مؤلفه‌های چهارگانه تمایز یافتگی و مؤلفه‌های پنج‌گانه بخشودگی به صورت مثبت و در سطح معناداری ۰/۰۱ با رضایت زناشویی همبسته بودند. همچنین برخلاف جهت گیری مذهبی بیرونی، جهت گیری مذهبی درونی به صورت مثبت و در سطح معناداری ۰/۰۱ با رضایت زناشویی همبسته بود. در این پژوهش با توجه به این که ارزش شاخص‌های مربوط به چولگی و کشیدگی متغیرهای پژوهش در محدود ± 2 بود، بنابراین توزیع داده‌های مربوط به هریک از متغیرهای پژوهش حاضر نرمال بود. همچنین مقادیر مربوط به عامل تورم واریانس^۱ و ضریب تحمل^۲ متغیرهای پیش‌بین به ترتیب بزرگ‌تر از ۰/۱ و کوچک‌تر از ۱۰ بود، برای این اساس چنین نتیجه‌گیری شد که مفروضه همخطی بودن نیز در بین داده‌های پژوهش حاضر برقرار بود. ارزیابی مقادیر کشیدگی و چولگی فاصله مهلبنوبایس^۳ که به ترتیب برابر با ۰/۷۲۸ و ۱/۴۰۳ بود، نشان داد که توزیع داده‌های چند متغیری نرمال است.

جدول ۲. شاخص‌های الگوی اندازه‌گیری و ساختاری پژوهش

شاخص‌های برازندگی	مجذورکا	df	مجذورکای هتجارشده	خطای میانگین	شاخص نکویی	شاخص تعديل شده	شاخص برازندگی
۶۸/۰۹	۲۶	۲/۶۱۹	۰/۰۷۳	۰/۹۵۱	۰/۹۱۵	۰/۹۶۳	مدل اندازه‌گیری
۱۴۲/۸۰	۴۸	۲/۹۷	۰/۰۸۱	۰/۹۲۷	۰/۸۸۱	۰/۹۴۰	مدل ساختاری

جدول ۲ نشان می‌دهد مدل اندازه‌گیری و ساختاری پژوهش از برازش قابل قبولی با

1. variance inflation factor.
2. tolerance.
3. Mahalanobis distance (D).
4. Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA).
5. Goodness of Fit Index (GFI).
6. Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI).
7. Comparative Fit Index (CFI).

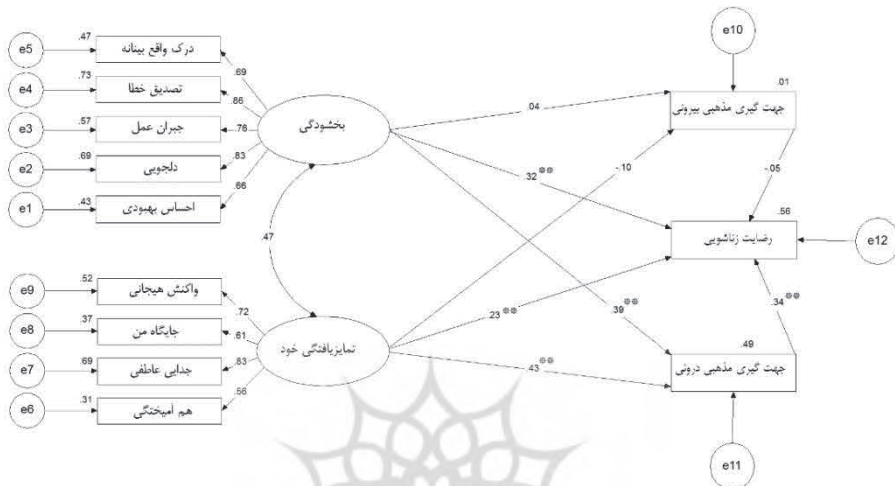
داده‌های گردآوری شده برخوردار بودند.

جدول ۳. ضرایب مسیر کل و مستقیم و غیرمستقیم بین متغیرهای پژوهش در مدل ساختاری

sig	β	S.E	b	متغیر پیش‌بین	
۰/۰۰۱	۰/۳۷۷	۰/۴۸۷	۱/۷۲۹	تمایزیافتگی خود ← رضایت زناشویی	اثر کل
۰/۰۰۱	۰/۴۴۵	۰/۱۴۱	۰/۶۹۵	بخشودگی ← رضایت زناشویی	
۰/۰۰۳	۰/۲۲۸	۰/۴۴۴	۱/۰۴۶	تمایزیافتگی خود ← رضایت زناشویی	
۰/۰۰۱	۰/۳۱۶	۰/۱۱۴	۰/۴۹۴	بخشودگی ← رضایت زناشویی	
۰/۰۰۱	۰/۴۲۸	۰/۱۰۰	۰/۴۳۶	تمایزیافتگی خود ← جهت‌گیری مذهبی درونی	اثر مستقیم
۰/۰۰۱	۰/۳۸۹	۰/۰۳۰	۰/۱۳۵	بخشودگی ← جهت‌گیری مذهبی درونی	
۰/۳۰۸	-۰/۰۹۷	۰/۰۹۲	-۰/۰۸۴	تمایزیافتگی خود ← جهت‌گیری مذهبی بیرونی	
۰/۵۹۸	۰/۰۴۳	۰/۲۷۷	۰/۱۲۸	بخشودگی ← جهت‌گیری مذهبی بیرونی	
۰/۰۰۱	۰/۳۳۷	۰/۲۸۶	۱/۵۱۶	جهت‌گیری مذهبی درونی ← رضایت زناشویی	اثر غیرمستقیم
۰/۳۹۵	-۰/۰۴۹	۰/۲۷۵	-۰/۲۶۱	جهت‌گیری مذهبی بیرونی ← رضایت زناشویی	
۰/۰۰۱	۰/۱۴۹	۰/۱۹۷	۰/۶۸۳	تمایزیافتگی خود ← رضایت زناشویی	
۰/۰۰۱	۰/۱۲۹	۰/۰۵۸	۰/۲۰۱	بخشودگی ← رضایت زناشویی	

براساس نتایج جدول ۳ ضرایب مسیر کل بین تمایزیافتگی خود ($P < ۰/۰۱$)، $\beta = ۰/۳۷۷$ و بخشودگی ($\beta = ۰/۴۴۵$ ، $P < ۰/۰۱$) با رضایت زناشویی (مجموع ضرایب مسیر مستقیم و غیرمستقیم) مثبت بود. برخلاف ضریب مسیر بین جهت‌گیری مذهبی بیرونی و رضایت زناشویی که در سطح $۰/۰۵$ معنادار نبود، ضریب مسیر بین جهت‌گیری مذهبی درونی و رضایت زناشویی ($\beta = ۰/۳۳۷$ ، $P < ۰/۰۱$) مثبت و در سطح $۰/۰۱$ معنادار بود. بنابراین چنین نتیجه‌گیری شد که بخشودگی، تمایزیافتگی خود و جهت‌گیری مذهبی درونی به صورت مثبت و معنادار رضایت زناشویی را پیش‌بینی می‌کنند. جدول فوق نشان می‌دهد که ضریب مسیر غیرمستقیم بین تمایزیافتگی خود و رضایت زناشویی

زناشویی ($\beta=0/129, P<0/01$) از سوی دیگر مثبت و در سطح $0/01$ معنادار است. از یک سو و ضریب مسیر غیرمستقیم بین بخشودگی و رضایت

شکل ۱. مدل ساختاری پژوهش

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد مولفه‌های چهار گانه تمایز یافتگی و مولفه‌های پنجگانه بخشودگی و جهت گیری مذهبی درونی به صورت مثبت و در سطح معناداری $0/01$ با رضایت زناشویی همبسته هستند. و تمایز یافتگی خود، بخشودگی و جهت گیری مذهبی درونی می‌توانند رضایت زناشویی را پیش بینی کنند. همچنین تمایز یافتگی خود و بخشودگی با میانجیگری جهت گیری مذهبی درونی به صورت مثبت و در سطح معناداری $0/01$ با رضایت زناشویی ارتباط دارند.

نتایج پژوهش حاضر نشان داد تمایز یافتگی با رضایت زناشویی رابطه مستقیم دارد. این یافته با پژوهش‌های آریامنش و همکاران (۲۰۱۴)؛ کاظمیان مقدم و همکاران (۱۳۹۵)؛ فریرا و همکاران (۲۰۱۴)؛ محمدی و همکاران (۲۰۱۹)؛ صدیقی و همکاران (۱۳۹۴) و پلگ و راهل (۲۰۱۲) هم راستا بود.

در تبیین این یافته می‌توان گفت تمایز یافتگی خود، توانایی فرد در تفکیک فرآیندهای عقلی و احساسی، صمیمیت و خودمختاری خویش از یکدیگر است. تمایز یافتگی خود توانایی کاهش واکنش عاطفی به افراد مهم است تا فرد افکار خود و عقایدش را بدون توجه به فشارهای اجتماعی بیان کند (روشن نژاد و همکاران، ۱۳۹۸). هرچه فرد از تمایز یافتگی بیشتری برخوردار باشد، بیشتر می‌تواند در روابط بین فردی خود به تفکیک عوامل عاطفی و منطقی از یکدیگر بپردازد و در مورد نیازهای فردی و بین فردی کارکرد بهتری داشته باشد (گودرزی، ۱۳۹۸). نگره تمایز یافتگی، توانایی ایجاد تعادل در دو سطح درون روانی و فراروانی (بین فردی) تعریف می‌شود. تمایز، با توجه به کارکرد درون روانی، توانایی جداسازی فرآیندهای عاطفی از فرآیندهای عقلانی، و با توجه به کارکرد بین فردی، توانایی تجربه کردن صمیمیت همراه با استقلال در روابط بین فردی و تعادل مناسب میان آن‌ها را نشان می‌دهد. تقریباً مشابه با قدرت ایگو، تمایز خویشتن، ظرفیت تفکر و انعکاس است، که فرد به‌طور خودکار به فشارهای هیجانی درونی یا بیرونی پاسخ ندهد (اسکورن و دندی^۱، ۲۰۰۴). به‌طور معمول الگوهای خانواده تکرار می‌شوند؛ آن‌چه در بین یک نسل رخ می‌دهد، در نسل بعدی نیز اتفاق خواهد افتاد زیرا در هر نسل، دوباره مسائل عاطفی حل نشده مشابهی فعال می‌شوند (تیتلمن^۲، ۲۰۱۵). بر اساس این نگره، «تمایز یافتگی» بنیان‌های صمیمیت و پذیرش دوسویه را در ازدواج بررسی می‌کند. زن و مردی که سطح تمایز یافتگی پایینی داشته باشند، زمانی که ازدواج می‌کنند انتظار می‌رود بلوغ عاطفی کم‌تر و ظرفیتی محدود برای صمیمیت و یکی شدن داشته باشند. این مسئله نیازمند این است که هر دو نفر (زن و مرد) برای پایداری ازدواج‌شان رشد و خودرهبری‌شان را قربانی ازدواج نکنند (فیرستون^۳، ۲۰۱۲). در ازدواج هریک از طرفین، مسائل و تعارض‌های حل نشده خود و والدین‌شان را نیز وارد زندگی زناشویی می‌کنند

1. Skowron, E. A., & Dendy, A. K.
 2. Titelman, P.
 3. Firestone, R. W.

(تیتلمن، ۲۰۱۵).

این دور از انتظار نیست که زوج‌های تمایزنیافته در فرایند ارتباط از شدت هیجان‌های خود و رفتار غیرقابل انتظار همسرشان دچار شوک می‌شوند. در واقع تجربه هیجان‌ها بین زوجین ممکن است مثل یک شمشیر دو لبه عمل کند و تخریب و ملال را نیز برای ارتباط صمیمی آنان پدید آورد. هیجان برای زندگی لازم است، اما تجربه آن در سطح شدید، ناآگاهانه و لجام گسیخته ممکن است فوق‌العاده زیان‌آور باشد. تجربه هیجان‌های شدید و بی‌نظمی هیجانی در بین زوجین، روابط آشفته مزمن را به همراه دارد (ندائی و همکاران، ۱۳۹۵). این زوجین در برابر مسائل کم اهمیت و واکنش هیجانی شدید و منفی نشان می‌دهند. این افراد انعطاف‌پذیری کمتری دارند و توانایی استفاده از راه‌حل‌های منطقی در رفع مسائل و مشکلات زندگی را ندارند. زوج‌هایی که تمایزنیافتگی پایینی دارند در برخورد با مسائل و مشکلات زندگی توانایی تصمیم‌گیری عقلانی کمتری دارند و بیشتر احساسی عمل می‌کنند. همچنین این زوج‌ها به دلیل وابستگی به سیستم خانواده قبلیشان و تداخل دو سیستم دچار مشکلاتی می‌شوند که سبب افزایش درگیری‌ها و نارضایتی‌ها می‌شود. این اضطراب‌های برآمده از تمایزنیافتگی همسران در زندگی اختلاف نظر به میان آن‌ها می‌انجامد (روشن‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۸).

افراد نامتمایز همسر کسی می‌شوند که به همان اندازه با خانواده مبدأ خودشان آمیختگی هیجانی دارند. هرچه این آمیختگی بیش‌تر باشد احتمال اضطراب و بی‌ثباتی بیشتر خواهد بود و تمایل زوجین برای یافتن راه حل از طریق جنگ و نزاع، الگوی ارتباطی اجتنابی فاصله‌گیری، و کارکرد مختل بیش‌تر خواهد شد (تیتلمن، ۲۰۱۵). زن و شوهرهای اجتنابی به دلیل تمایزنیافتگی خود، در روابط زن و شوهری، رفتاری‌های مخرب مثل انتقاد کردن، غرزدن و یا پیشنهاد تغییر دادن دیگری را به کار می‌برند، برای خلق و تداوم رابطه سالم تلاش نمی‌کنند، هر دو سعی می‌کنند از بحث کردن درباره مشکل دوری کنند. آن‌ها نمی‌توانند احساسات‌شان را به طور مناسب بروز دهند و برای

مشکل ارتباطی پیشنهاد راه حل بدهند و با هم مذاکره کنند. در نتیجه این ارتباط زناشویی ناکارآمد، نارضایتی زناشویی برزندگی آن‌ها مستولی گشته و خانواده را در معرض آسیب‌های متعدد قرار می‌دهد (پروندی، عارفی و مرادی، ۱۳۹۵). در مقابل، در نظام‌های زناشویی تمایز یافته، همسران به یکدیگر اجازه می‌دهند که نقشی نرمش پذیرتر و رابطه‌ای صمیمانه تر داشته باشند و تفاوت عقاید یکدیگر را تحمل و واکنش عاطفی کم‌تری را تجربه کنند. به سخن دیگر، برای اینکه مشکلات کم‌تری داشته باشند در پاسخ به عواطف دیگران آرامش خود را حفظ کنند (فیرستون، ۲۰۱۲). همسران تمایز یافته با ارتباط مؤثریاد می‌گیرند که احساس‌های خود را بیان کنند، مشکلات خود را توضیح بدهند و تعارض‌های خود را حل کنند (اصغری ابراهیم آباد و غلامزاده، ۲۰۱۶).

به طور کلی می‌توان گفت افراد خوب تمایز یافته از صمیمیت عاطفی در روابط به طور کامل لذت می‌برند بدون اینکه خود اصلیشان را قربانی کنند (بوئن، ۱۹۷۸). این ممکن است تشریح بکند چرا زوج‌های با تمایز یافتگی بالا نگرش مثبت به روابطشان دارند و انهایی که تمایز یافتگی پایین دارند سطوح زیادی از فشار و تعارض را در ازدواجشان تجربه می‌کنند (پلگ، ۲۰۰۸). افراد تمایز یافته به دلیل بلوغ عاطفی، تفکر منطقی، سازگاری، توانایی بهتر برای مقابله با استرس، توانایی حفظ روابط عاطفی نزدیک (کرو بوئن، ۱۹۸۸)؛ داشتن احساس امنیت و همدلی (دریک، ۲۰۱۱) و ظرفیت بالای بخشودگی (هلمن و همکاران، ۲۰۱۱) در زندگی مشترک خود احساس رضایت و خوشنودی می‌کنند.

نتایج پژوهش حاضر نشان داد بخشودگی با رضایت زناشویی رابطه مستقیم دارد. این نتایج با نتایج حاصل از پژوهش‌های زاهد بابلان و همکاران (۱۳۹۵)؛ درختکار و آهنگر کانی (۱۳۹۵)؛ سهرابی و همکاران (۲۰۱۳)؛ غفوری و همکاران (۱۳۹۰)؛ منصوری و همکاران (۱۳۹۳)؛ نعمتی و همکاران (۱۳۹۵)؛ اولسون و همکاران (۲۰۱۵)؛ بل و همکاران (۲۰۱۸)؛ شلدون و همکاران (۲۰۱۴) و مک دونالد و همکاران (۲۰۱۸) هم راستا

در تبیین این یافته می‌توان گفت در فرآیند بخشش ویژگی‌های مثبت روان‌شناختی چون قدردانی و خوش بینی نیز باعث تسهیل این فرایند شده، احساسات منفی را کنار زده و شخص به این نتیجه می‌رسد که باید انعطاف بیشتری نشان دهد زیرا هیچ انسانی کامل نیست. این دیدگاه مثبت نسبت به ماهیت انسان به فرد آسیب دیده کمک می‌کند تا افراد خاطی را راحت‌تر ببخشد (شانه ساززاده و نادى، ۱۳۹۷). قدردانی بالا موجب افزایش تصور مثبت از خود، پذیرش دیگران و احساس عشق و ارزشمندی و در نهایت منجر به بخشش می‌شود. همچنین قدردانی باعث کاهش آثار منفی استرس‌های محیطی و طبیعتاً باعث افزایش کیفیت زندگی و رضایت از زندگی می‌شود. افراد دارای قدردانی بالا احساس می‌کنند علاقه دوسویه بین آن‌ها و دیگران وجود دارد و در مواقع سختی و دشواری حامی و پشتیبان یکدیگرند. در واقع، این قدردانی، به دریافت حمایت بیشتر و دریافت حمایت بیشتر، به قدردانی بیشتر منجر می‌شود و این حس دوست داشتن و مورد اهمیت قرار گرفتن موجب افزایش بخشش و گذشت می‌شود (عطاری و همکاران، ۱۳۹۷). پاسخ‌های زوج بخشنده به مجموعه‌ای از افکار، هیجان‌ها یا رفتارهایی برمی‌گردد که وی در قبال خطاها و پیامدهای همراه با خطاهای همسراز خود بروز می‌دهد. هنگامی که همسران می‌بخشند، تأیید می‌کنند که خطایی رخ داده است و سپس با پردازش شناختی، عاطفی یا رفتاری به ارزیابی مجدد از خطا و خطاکار می‌پردازند؛ یعنی زوج بخشنده با ارزیابی مجدد، همسر خطاکار خود را به شیوه جدیدی مورد قضاوت قرار می‌دهد (ایمانی فرو همکاران، ۱۳۹۱) و بدین ترتیب با ایجاد احساس آرامش بر کیفیت رابطه زناشویی تأثیر گذاشته و موجب ارتقاء سطح رضایت زناشویی می‌شود.

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که جهت‌گیری مذهبی درونی به صورت مثبت و معنادار بر رضایت زناشویی اثر دارد این یافته با نتایج حاصل از پژوهش‌های صدیقی، معصومی و شاه سیاه (۱۳۹۴)؛ شاه نظری (۱۳۹۱)؛ اصغری و قاسمی چوبنه (۱۳۹۲) ایمان

و همکاران (۲۰۱۴)؛ حسین خانزاده و نیازی (۲۰۱۱)؛ فیثمن (۲۰۱۰) و هگزو دیکسون (۲۰۰۵) همراستا است.

در تبیین این یافته می‌توان گفت: جهت‌گیری مذهبی به روی آورد کلی شخص که از مذهب اتخاذ کرده است اطلاق می‌شود به گونه‌ای که در ارتباط با وجودی متعالی (قدسی) مجموعه‌ای از اعتقادات، اعمال و تشریفات خاص است. جهت‌گیری مذهبی را می‌توان معادل "دین‌داری" یا "دین‌ورزی" دانست (آذربایجانی، ۱۳۹۳). مذهب پدیده‌ای پیچیده با کارکردهای متعدد است که به اهداف روان‌شناختی مثل کاهش اضطراب، خودکنترلی، سلامت روان، پرورش خود، جستجو برای معنا و نتایج اجتماعی مثل تمایل به صمیمیت اجتماعی، اتحاد و پیوند گره خورده است. مذهب همچنین به عملکرد فیزیکی مثل تمرینات سلامتی بهتر و آرامش فیزیولوژیکی مرتبط است و بالاتراز همه این‌ها به معنویت نهایی مثل تعالی و شناخت خدا کمک می‌کند (پارگامنت، ۲۰۰۷). مذهب سازه‌ای گسترده‌تر از معنویت است که یک حسی از هدف، ایستادگی و حمایت روان‌شناختی در افراد ایجاد می‌کند و در عین حال می‌تواند یک منبع قوی زندگی باشد (پارک، ۲۰۱۳) به نقل از پائولو تزیان و پارک، (۲۰۱۵). باورهای مذهبی بر نحوه روابط انسانی در زمان ناراحتی و مشکلات و همچنین در مقابله با مصائب و تجارب دردناک مؤثر است (صدیقی و همکاران، ۱۳۹۴).

سیستم مذهبی افراد را با یکسری از معانی، اهداف و باورهای یکپارچه که می‌توانند در توضیح پیچیدگی جهان و طرز رفتار با مسائل و موقعیت‌های فردی استفاده بشوند آماده می‌کند (هود و همکاران، ۲۰۰۹). برای افراد با جهت‌گیری مذهبی درونی، دین‌کنش‌وری خودمختار و مستقل می‌یابد و انگیزه برتری می‌شود. این افراد می‌کوشند نیازها را با باورها و تکالیف دینی خود هماهنگ سازند. افراد با چنین انگیزه‌ای با دینشان زندگی می‌کنند. الپورت و راس (۱۹۶۷) تأکید می‌کنند که میان جهت‌گیری مذهبی درونی و بردباری یک پیوند روان‌شناختی وجود دارد و افراد با این جهت‌گیری با درونی‌سازی

مذهب خود الزاماً ارزش‌های تواضع و فروتنی، رحم و شفقت و عشق‌ورزی به دیگران را درونی می‌سازند و در چنین زندگی که مذهب درونی و غالب است، جایی برای تعصب و تحقیر وجود ندارد (الپورت و راس، ۱۹۶۷).

خداوند در قرآن مجید در آیه ۱۸۷ سوره بقره می‌فرماید: « آمیزش با زنانان در شبهای روزه داری حلال شد زیرا آنان جامه‌ای برای شما هستند و شما جامه‌ای برای آنان هستید (زن و شوهر پوشش دهنده کاستیها و نیازمندیهای جسمی و روحی یکدیگرند و نیز نگهدارنده و آراینده شخصیت یکدیگر هستند) و با توجه به سوره اعراف آیه ۲۶ می‌توان گفت زن و شوهر مایه زینت همدیگر هستند. از این رو، مذهب یک عامل برجسته در ازدواج و یک عامل مؤثر بر رضایت زناشویی است زیرا می‌تواند بر باورها و تفسیر افراد از ازدواج به عنوان مسئولیتی برای تمام عمر، مهرورزی به یکدیگر، فراهم آوردن اسباب آرامش برای یکدیگر و وفاداری و تعهد به همسر تأثیر داشته باشد. و نیز موجب کیفیتی معنوی در زندگی شود، زیرا زوج‌های مذهبی بر این باورند که ازدواج آن‌ها مایه ظهور و آشکار شدن خداست (ماهونی، ۲۰۰۵). همایی و همکاری (۲۰۱۶) بیان می‌کنند که خوش بینی، دین‌داری و عزت نفس رضایت زناشویی را پیش‌بینی می‌کنند و در این میان دین‌داری بزرگ‌ترین ارتباط را با رضایت زناشویی دارد. با توجه به توضیحات ارائه شده می‌توان نتیجه گرفت که مذهب درونی می‌تواند افراد را به چارچوب‌های ذهنی معنایی یکپارچه و همه‌جانبه مجهز کند تا بتوانند نتایج زندگی سخت را به روشی رضایت‌بخش تشریح کنند.

نتایج پژوهش حاضر همچنین نشان داد تمایزیافتگی خود و بخشودگی با میانجیگری جهت‌گیری مذهبی درونی با رضایت زناشویی رابطه دارند. این نتایج با نتایج حاصل از پژوهش‌های پژوهش‌های امن، عباس، نورانبی و بانو (۲۰۱۹)؛ ترقی‌جا، بهادری خسروشاهی و خانجانی (۱۳۹۵)؛ جعفری و همکاران (۲۰۱۵)؛ حسین‌خانزاده و نیازی (۲۰۱۱)؛ خدایاری فرد، شهابی و اکبری زرگنده (۲۰۱۳)؛ نریمانی، پرزور، عطادخت

و عباسی (۱۳۹۴)؛ همایی، دشت بزرگی، میربابایی و حسین پور (۲۰۱۶)؛ اولسون، مارشال، گودارد و اسچرام (۲۰۱۵) و ویلموس، بلانی اسمیت (۲۰۱۵) که به رابطه مذهب درونی و رضایت زناشویی اشاره داشته‌اند؛ پژوهش‌های شالتس و ساندج (۲۰۰۶) و هدین روتزو و همکاران (۲۰۱۰) که به رابطه تمایز یافتگی و مذهب درونی اشاره داشته‌اند و پژوهش ایمانی فرو و همکاران (۱۳۹۱) که به رابطه بخشودگی و مذهب درونی اشاره داشته‌اند، هم راستا بود.

در تبیین این یافته بوئن (۱۹۷۸) مطرح می‌کند که تمایز یافتگی خویشتن در سلامت روان شناختی و بلوغ هیجانی سیستم‌های خانواده و فرد یک شاخص قابل توجه است و شامل فرایندهای درون روانی و میان فردی است. تمایز با توجه به کارکرد درون روانی، توانایی جداسازی فرایندهای عاطفی از فرایندهای عقلانی و با توجه به کارکرد فراروانی، توانایی تجربه کردن صمیمیت همراه با استقلال در روابط بین فردی و تعادل مناسب میان آنها را نشان می‌دهد (لاهاو و همکاران، ۲۰۱۶).

چنین به نظر می‌رسد که ظرفیت تفکر و خودتنظیمی افراد تمایز یافته (به طوری که بدون پاسخدهی هیجانی و تکانشگرانه به مسائل و موضوعات روزمره زندگی از جمله مناسبات زناشویی واکنش نشان دهند)، جهت‌گیری این افراد را در اموراتی که تفکر هر چه عمیق‌تر و همه جانبه را با خود به همراه دارد، سبب می‌شود که از آن جمله می‌توان به جهت‌گیری مذهبی درونی اشاره کرد. افراد متناسب با سطح تمایز یافتگی خود قادر به کنترل پاسخ‌های هیجانی خودکار خود در موقعیت‌ها هستند. از طرفی افراد دارای مذهب درونی، افرادی منعطف و بدون تعصب هستند که می‌توانند پاسخ‌های هیجانی خودکار خود را کنترل کنند و متناسب با رشد معنوی خود از قدرت کنترل بالاتری برخوردارند. مذهب ضمن تأیید توجه به عواطف و هیجانات مثبت سفارش‌های بسیاری در مورد پیروی از عقل دارد و برخوردورزی تأکید می‌کند و در عین حال که به پیوند میان مؤمنین و الفت میان آن‌ها تأکید دارد، بر حفظ فردیت در میان جمع توجه

داشته و آن را مایه رشد و تعالی می‌داند و در واقع این دو ویژگی در راستای همدیگر قرار دارند و به همین علت می‌توانند رضایت زناشویی را به ویژه در مواقعی که سازگاری و انطباق زوجین با موانع زندگی سلب می‌شود، پیش‌بینی کنند.

بخشودگی از طریق ارزیابی شناختی موقعیت فعلی و تحلیل ارزش / منفعت وابسته به آن (والروند-اسکینر، ۱۹۹۸)، کاهش بازخورد عاطفی منفی و افزایش احساس مثبت در مقابل همسر متخطی (مک دونالد و همکاران، ۲۰۱۸) و ایجاد حس آرامش، بر کیفیت رابطه زناشویی تاثیر گذاشته و موجب ارتقاء سطح رضایت زناشویی می‌شود (فاضل، ۱۳۹۶) و می‌تواند تعاملات منفی زوجین را از بین برده و آن‌ها را به هم نزدیک کند، نتیجه چنین انسجامی افزایش رضایت از زندگی مشترک است (فینچام و همکاران، ۲۰۰۲). تمام ادیان بزرگ دنیا نیز تاکید بسیاری بر بخشودگی دارند از این رو بخشودگی را می‌توان یک متغیر مذهبی در نظر گرفت چون جوامع مذهبی آن را تشویق و تقویت می‌کنند و بین شکل‌های متفاوت بخشودگی و باورهای مذهبی، پیوستگی وجود دارد (بیادزی -اسکر، ۲۰۱۳). در نهایت اینکه بخشش حس عزت نفس و ارزشمندی، دوست داشته شدن و مورد حمایت قرار گرفتن را برای همسران فراهم می‌آورد. با این نگاه بخشودگی یک مقابله مثبت مذهبی است که شادی، رضایت و سلامت را به ارمغان می‌آورد و موجب قوی‌تر شدن پیوند زوجین و حفظ این نهاد مقدس می‌شود. بنابراین زوج‌های مذهبی بخشیدن یکدیگر را گامی در جهت رشد و تعالی و اطاعت از توصیه‌های مذهبی می‌دانند و متناسب با بلوغ معنوی خود به استقبال آن می‌روند.

از آن‌جا که جهت‌گیری مذهبی درونی می‌تواند در بهبود روابط و رضایت زناشویی مؤثر باشد، پیشنهاد می‌شود که در مشاوره زناشویی از تقویت باورهای مذهبی زوجین استفاده شود. همچنین از آن‌جا که افراد با توجه به پیش‌آمادگی‌های زیستی خودشان که تفاوت‌های فردی را رقم می‌زنند بر انواع جهت‌گیری‌های مذهبی تکیه می‌کنند پیشنهاد می‌شود در جلسات زوج درمانی به پیش‌آمادگی‌های زوجین نیز توجه ویژه‌ای شود.. علاوه

براین، از آنجا که تمایزیافتگی و میزان پختگی هیجانی - روانی - اجتماعی افراد متغیری اثرگذار بر جهت‌گیری مذهبی زوجین و کیفیت زناشویی آن‌هاست در جلسات زوج درمانی، سنجش میزان تمایزیافتگی زوجین پیشنهاد می‌شود.

در پژوهش حاضر افراد شرکت‌کننده نهایتاً به صورت داوطلبانه انتخاب شده‌اند که این امر ممکن است نتایج پژوهش را اندکی دچار سوءگیری نماید. در این پژوهش از ابزار خودگزارشی برای اندازه‌گیری استفاده شد که ممکن است افراد به صورت آگاهانه یا ناآگاهانه سعی در مطلوب جلوه دادن خود کرده باشند. متغیرهایی چون وضعیت اجتماعی - اقتصادی و جنس کنترل نشد که این امر ممکن است که تعمیم یافته‌های پژوهش را با محدودیت مواجه سازد و بر نتایج پژوهش تأثیر گذاشته باشد. بنابراین پیشنهاد می‌شود که در روش‌های آتی در همه مراحل از روش نمونه برداری تصادفی جهت انتخاب شرکت‌کننده‌ها استفاده شود. همچنین پژوهش‌های آتی در نمونه‌های بالینی انجام و متغیرهایی چون وضعیت اجتماعی - اقتصادی و جنس نیز کنترل و علاوه بر پرسشنامه‌ها از مشاهده و مصاحبه بالینی برای پی بردن دقیق‌تر به نحوه ایجاد رضایت زناشویی استفاده شود.

منابع

- ابراهیمی، ل و حیدری، ر. (۱۳۹۹). پیش‌بینی گرایش به طلاق عاطفی بر اساس ویژگی‌های شخصیتی، باورهای فراشناختی و بلوغ عاطفی زوجین. فصلنامه پژوهش‌های مشاوره، ۱۹ (۷۴)، ۶۱-۳۶.
- احتشام زاده، پ؛ احدی، ح؛ عنایتی، م؛ حیدری، ع. (۱۳۸۹). ساخت و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش بخشودگی بین فردی. مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران، ۱۶ (۴ پیاپی ۶۳)، ۴۵۵-۴۴۳.
- اصغری، ف و قاسمی جوبنه، ر. (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین هوش اخلاقی و گرایش‌های مذهبی با رضایت زناشویی در معلمان متاهل. فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده، ۴ (۱)، ۸۴-۶۶.
- ایمانی‌فر، ح؛ فاطمی، ج؛ امینی، ف. (۱۳۹۱). بخشش از دیدگاه روان‌شناسی و قرآن. انسان پژوهی دین، ۹ (۲۷)، ۱۴۹-۱۷۵.
- آذربایجانی، م. (۱۳۹۳). مقیاس سنجش دینداری. تهیه و ساخت آزمون جهت‌گیری مذهبی با تکیه بر اسلام. (چاپ چهارم). تهران. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

- آفتاب، ز؛ کربلایی محمد میگوینی، ا؛ تقی لو، ص. (۱۳۹۳). نقش میانجی‌گر راهبردهای تنظیم هیجانی در رابطه بین شخصیت مرزی و خشونت زناشویی. *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، ۱ (۳۲)، ۲۷-۷.
- پرویندی، ع؛ عارفی، م و مرادی، ا. (۱۳۹۵). نقش عملکرد خانواده و الگوهای ارتباطی زوجین در پیش‌بینی رضایت زناشویی. *آسیب‌شناسی، مشاوره و غنی‌سازی خانواده*، ۲ (۱)، ۶۵-۵۴.
- ترقی‌جا، ص؛ بهادری خسروشاهی، ج؛ خانجانی، ز. (۱۳۹۵). پیش‌بینی رضایت زناشویی زنان با ویژگی‌های شخصیتی و دینداری. *مجله مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، ۶ (۲۲)، ۱۲۷-۱۰۷.
- جان بزرگی، م. (۱۳۸۶). جهت‌گیری مذهبی و سلامت روان. *بژوهش در پزشکی*، ۳۱ (۴)، ۳۵-۳۴۵.
- جهانبخشی، ز؛ و کلاترکوشه، س. م. (۱۳۹۱). رابطه ابعاد طرحواره‌های ناسازگار اولیه و تمایز یافتگی با رغبت به ازدواج در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه علامه طباطبائی. *فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، ۲ (۲)، ۲۵۴-۲۳۴.
- خدادادی سنگده، ج؛ کلائی، ا؛ گوهری پور، م. (۱۳۹۹). تدوین الگوی مفهومی رضایت از ازدواج در بستر خانواده سالم: مبتنی بر بافت فرهنگی. *فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۱ (۴۱)، ۶۰-۲۷.
- درختکار، ع و آهنگرکانی، م. (۱۳۹۵). تأثیر آموزش بخشایش در میزان احترام به همسر و رضایت زناشویی در زنان دچار مشکلات زناشویی. *مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*، ۲۲ (۱)، ۳۸-۳۰.
- دغاغله، ف؛ عسگری، پ؛ حیدری، ع. (۱۳۹۱). رابطه بخشودگی، عشق، صمیمیت با رضایت زناشویی. *یافته‌های نو در روان‌شناسی*، ۷ (۲۴)، ۶۹-۵۷.
- روشن‌نژاد، ن؛ بیان‌فر، ف؛ و طالع‌پسند، س. (۱۳۹۸). پیش‌بینی سازگاری زناشویی زوج‌های جوان بر مبنای ویژگی‌های شخصیتی، تمایز یافتگی خود و سرسختی. *مجله روان‌شناسی بالینی*، ۱۱ (۴۱)، ۱۰۷-۹۳.
- زاهدبا بلان، ع؛ حسینی شورابه، م؛ پیری کامرانی، م؛ دهقان، ف. (۱۳۹۵). مقایسه رضایت زناشویی، تعارض زناشویی و بخشش در زوجین عادی و در حال طلاق. *دوفصلنامه آسیب‌شناسی، مشاوره غنی‌سازی خانواده*، ۱ (۲)، ۷۴-۸۴.
- شانه‌ساززاده، ل و نادای، م. (۱۳۹۷). الگوی ساختاری رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی، قابلیت‌های هوش هیجانی، قدردانی و خوش‌بینی با بخشش بین فردی در بین دانشجویان پرستاری. *روان‌پرستاری*، ۶ (۴)، ۸۲-۷۴.
- شاه‌نظری، م. (۱۳۹۱). *تدوین مدل رضایت زناشویی بر پایه ویژگی‌های سبک‌های دلبستگی و جهت‌گیری مذهبی*. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز.
- صدیقی، ا؛ معصومی، ا؛ و شاه‌سیاه، م. (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین جهت‌گیری مذهبی با رضایت زناشویی زوجین شهرقم. *مجله دانشگاه علوم پزشکی سبزوار*، ۲۲ (۶)، ۹۷۱-۹۶۵.
- عطاری، ب؛ منیرپور، ن؛ و ضرغام حاجبی، م. (۱۳۹۷). رابطه شادکامی با پذیرش خود، قدردانی و بخشش در سالمندان: نقش میانجی توانمندی خود. *فصلنامه روان‌شناسی پیری*، ۴ (۱۴)، ۲۱۱-۱۹۷.
- غفوری، س؛ حسن‌آبادی، ح؛ مهram، ب؛ قنبری هاشم‌آبادی، ب. (۱۳۹۰). بررسی اثربخشی روش بخشودگی مبتنی

- بردرمان‌های معنوی- مذهبی در کاهش تعارضات زناشویی. پژوهش‌های نوین روان‌شناختی- روان‌شناسی، ۶ (۲۴)، ۱۳۳-۱۲۳.
- فاضل، ف. (۱۳۹۶). بررسی نقش مؤلفه‌های هوش چندگانه گاردمن در رضایت زناشویی با میانجیگری بخشش. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد.
- کاظمیان، مقدم، ک؛ مهربابی‌زاده هنرمند، م؛ کیامنش، ع؛ حسینیان، س. (۱۳۹۵). نقش تمایز‌یافتگی، معناداری زندگی و بخشودگی در پیش‌بینی رضایت زناشویی. *روان‌شناس خانواده*، ۳ (۲)، ۸۲-۷۱.
- گودرزی، م. (۱۳۹۸). پیش‌بینی میزان احتمال پیمان شکنی در روابط زناشویی بر اساس سطح تمایز‌یافتگی، عملکرد خانواده و دلزدگی زناشویی. *فصلنامه پژوهش‌های مشاوره*، ۱۸ (۷۱)، ۸۰-۹۹.
- منصوری، م؛ سراج خرمی، ن؛ حیدری، ح. (۱۳۹۳). بررسی رابطه صمیمیت، بخشش و خودافشایی با رضایت زناشویی در بین معلمان متأهل. *فصلنامه خانواده و پژوهش*، ۲۰، ۱۱۷-۹۵.
- ندائی، ع؛ بهرامی، ف؛ جزایری، ز؛ و جزایری، م. (۱۳۹۵). تأثیر مداخله مبتنی بر خودنظمی هیجانی بر الگوهای ارتباطی زوجین شهراصفهان. *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ۱۷ (۱ پیاپی ۶۳)، ۷۹-۶۹.
- نریمانی، م؛ پرزور، پ؛ عطادخت، ا؛ عباسی، م. (۱۳۹۴). نقش معنوی و پایبندی مذهبی در پیش‌بینی رضامندی زناشویی پرستاران. *مجله بالینی پرستاری و مامایی*، ۴ (۲)، ۱۰-۱.
- نعمتی، ش؛ افروز، غ؛ غباری بناب، ب؛ شکوهی یکتا، م؛ به‌پژوه، ا. (۱۳۹۵). رابطه بین مؤلفه‌های بخشایش‌گری با رضایت زناشویی در مادران دارای کودکان نارسایی‌های رشدی و هوشی. *فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روان‌شناسی*، ۷ (۳)، ۱۱۳-۱۰۳.

Allport, G. W., Ross JM. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5 (4) , 432-443.

Aman, J., Abbas J, Nurunnabi M, Bano S. (2019). The relationship of religiosity and marital satisfaction; The role of religious commitment and practices on marital satisfaction among Pakistani respondents. *Behavioral sciences (Basel, Switzerland)* , 9 (3) , 30.

Aryamanesh, S., Fallahchai, S. R., & Zarei, E. (2014). A study of differentiation between satisfied couples in compare with conflicting couples in Bandar Abbas. *Research in Clinical Psychology and Counseling*, 3 (1).

Asghari Ebrahimabad, M. J., Gholamzadeh M. (2016). The role of couples' emotional self-regulation and communication patterns in anticipation of resonance. *Journal of Positive Psychology* (5&6) , 65-78.

Ashton, M. C., & Lee, K. (2014). *Personality and religiousness*. In V. Saroglou (Ed.) , *Religion, personality, and social behavior* (p. 31-45). Psychology Press.

Bell, C. A., Kamble, S. V., & Fincham, F. D. (2018). Forgiveness, attributions, and marital quality in U.S. and Indian marriages. *Journal of Couple & Relationship Therapy*, 17 (4) , 276-2

Biadisy-Ashkar, A., & Peleg, O. (2013). *The relationship between differentiation of self and satisfaction with life amongst Israeli women: A cross cultural perspective*. *Health*, 05, 1467-1477.

- Bowen, M., (1978). *Family therapy in clinical practice*. Aronson, New York.
- Bozhabadi, F., Beidokhti, A., Shaghaghi, F., Parimi, A., Kamali, Z., & Gholami, M. (2020). The Relationship between religious orientation and promotion of sexual satisfaction and marital satisfaction in women of reproductive age. *Journal of education and health promotion*, 9, 53.
- Cepukiene, V. (2021). Adults' Psychosocial Functioning Through the Lens of Bowen Theory: The Role of Interparental Relationship Quality, Attachment to Parents, Differentiation of Self, and Satisfaction with Couple Relationship. *Journal of Adult Development*, 28 (1) , 50-63.
- Charzyńska, E. (2015). Sex differences in spiritual coping, forgiveness, and gratitude before and after a basic alcohol addiction treatment program. *Journal of Religion and Health*, 54 (5) , 1931-1949.
- Drake, J. R. (2011). *Differentiation of self-inventory –short form: creation and initial evidence of construct validity*. Dissertations Fahimdanesh, F., Noforesti, A., & Tavakol, K. (2020). Self-Compassion and Forgiveness: Major Predictors of Marital Satisfaction in Young Couples. *The American Journal of Family Therapy*, 48 (3) , 221-234.
- Ferreira, L. C., Narciso, I., Novo, R. F., & Pereira, C. R. (2014). Predicting couple satisfaction: the role of differentiation of self, sexual desire and intimacy in heterosexual individuals. *Sexual and Relationship Therapy*, 29 (4) , 390-404
- . Fincham, F., Paleari, G., Regalia, C. (2002). *Forgiveness in marriage: The roles of relationship quality, attributions and emotions*. Personal Relationships.
- Firestone, R. W., Firestone L, Catlett J. (2012). *The Self under Siege: A Therapeutic Model for Differentiation* (1st Ed.). Routledge.
- Fishman, P. (2010). *Interfaith marriage, religious orientation, and dyadic adjustment*
- Fowers, B. J., Olson DH. (1989). ENRICH Marital Satisfaction Scale: A brief research and clinical tool. *Journal of Marital and Family Therapy*, 15 (1) , 65-79.
- Greenfield, E. A., & Marks, N. F. (2007). Religious Social Identity as an Explanatory Factor for Associations between More Frequent Formal Religious Participation and Psychological Well-Being. *The International journal for the psychology of religion*, 17 (3) , 245–259.
- Haseli, A., Shariati, M., Nazari, A. M., Keramat, A., & Emamian, M. H. (2019). Infidelity and its associated factors: A systematic review. *The Journal of Sexual Medicine*, 16 (8) , 1155-1169.
- Heiden Rootes, K., Jankowski, P., & Sandage, S. (2010). Bowen Family Systems Theory and Spirituality: Exploring the Relationship between Triangulation and Religious Questing. *Contemporary Family Therapy*, 32, 89-101. <https://doi.org/10.1007/s10591-009-9101-y>
- Holeman, V. T., Dean, J. B., Deshea, L., & Duba, J. D. (2011). The Multidimensional Nature of the Quest Construct Forgiveness, Spiritual Perception & Differentiation of Self. *Journal of Psychology and Theology*, 39 (1) , 31-43. <https://doi.org/10.1177/009164711103900103>
- Homaei, R., Dasht Bozorgi Z, Mirbabaei MS, Hosseinpour S. (2016). Relationship between optimism, religiosity and self-esteem with marital satisfaction and life satisfaction. *International Education Studies*, 9 (6) , 53-61.
- Hood, R. W., Hill, P. C., & Spilka, B. (2009). *The Psychology of Religion: An*

- Empirical Approach* (4th Ed.). Guilford Press.
- Hosseinkhanzadeh, A. A., & niyazi, E. (2011). Investigate relationships between Religious orientation with public health and marital satisfaction among married students of University of Tehran. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 15, 505-509.
- Hughes, P. C., & Dickson, F. C. (2005). Communication, marital satisfaction, and religious orientation in interfaith marriages. *Journal of Family Communication*, 5 (1) , 25-41.
- Iman, M. T., Lahsaeizadeh, A., Yadalijamaloee, Z., (2014). Religious Orientation and Marital Satisfaction. *Journal of Iranian Social Studies*, 8 (4) , 21-34.
- Jafari, F., Samani L, Fatemi N, Ta'avoni S, Abolghasemi J. (2015). Marital satisfaction and adherence to religion. *Journal of medicine and life*, 8, 214-218.
- Kerr, M. E., & Bowen, M. (1988). *Family evaluation: An approach based on Bowen theory*. New York: Norton.
- Khodayari Fard, M., Shahabi R, Akbari Zardkhaneh S. (2013). Religiosity and marital satisfaction. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 82, 307-311.
- Kline, R. B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling* (4th Ed.). Guilford Press.
- Lahav, Y., Stein, J. Y., & Solomon, Z. (2016). Keeping a healthy distance: Self-differentiation and perceived health among ex-prisoners-of-war's wives. *Journal of Psychosomatic Research*, 89, 61-68.
- Lee, W.-S., & McKinnish, T. (2019). Locus of control and marital satisfaction: Couple perspectives using Australian data. *Journal of Economic Psychology*, 74, 102205.
- Lichtenfeld, S., Buechner VL, Maier MA, Fernández-Capo M. (2015). Forgive and forget: Differences between decisional and emotional forgiveness. *PLoS ONE*, 10 (5) , e0125561.
- Mahoney, A. (2005). Religion and conflict in marital and parent child relationship. *Journal of Social Issues*, 61 (4) , 689-706.
- McDonald, J. E., Olson, J. R., Lanning, A. H., Goddard, H. W., & Marshall, J. P. (2018). Effects of religiosity, forgiveness, and spousal empathy on marital adjustment. *Marriage & Family Review*, 54 (4) , 393-416.
- Mirghafourvand, M., Farshbaf-Khalili, A., & Ghanbari-Homayi, S. (2019). Marital Adjustment and Its Relationship with Religious Orientations among Iranian Infertile and Fertile Women: A Cross-Sectional Study. *Journal of religion and health*, 58 (3) , 965–976.
- Mohammadi, M., Alibakhshi, Z., & Sedighi, M. (2019). The effect of self-differentiation training based on Bowen Theory on women's self-differentiation and marital satisfaction. *Journal of Midwifery and Reproductive Health*, 7 (4) , 1904-1911.
- Muraru, A. A., & Turluc, M. N. (2012). Family-of-origin, romantic attachment, and marital adjustment: a path analysis model. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 33, 90-94.
- Nichols, M. P., Davis S. (2016). *Family therapy: Concepts and methods* (11th Ed.). Pearson.
- Olson, J. R., Marshall, J. P., Goddard, H. W., & Schramm, D. G. (2015). Shared religious beliefs, prayer, and forgiveness as predictors of marital satisfaction. *Family Relations*, 64 (4) , 519-533.

- Paloutzian, R. F., & Park, C. L. (2015). Religiousness and spirituality: The psychology of multilevel meaning-making behavior. *Religion, Brain & Behavior*, 5 (2) , 166-178.
- Pargament, K., & Abu-Raiya, H. (2007). A decade of research on the psychology of religion and coping: Things we assumed and lessons we learned. *Psyke & Logos*, 28, 742-766.
- Peleg, O., & Rahal, A. (2012). Physiological symptoms and differentiation of self: A cross-cultural examination. *International Journal of Intercultural Relations*, 36 (5) , 719-727.
- Peleg, O., (2008). The Relation Between Differentiation of Self and Marital Satisfaction: What Can Be Learned From Married People Over the Course of Life? *The American Journal of Family Therapy*, 36 (5) , 388-401
- Pollard, M. W., Anderson, R. A., Anderson, W. T., & Jennings, G. (1998). The development of a Family Forgiveness Scale. *Journal of Family Therapy*, 20 (1) , 95-109.
- Sheldon, P., Gilchrist-Petty, E., & Lessley, J. A. (2014). You did what? The relationship between forgiveness tendency, communication of forgiveness, and relationship satisfaction in married and dating couples. *Communication Reports*, 27 (2) , 78-90.
- Shults, F. L., & Sandage, S. J. (2006). *Transforming spirituality: Integrating theology and psychology*. Baker Academic.
- Skowron, E. A., & Dendy, A. K. (2004). Differentiation of Self and Attachment in Adulthood: Relational Correlates of Effortful Control [journal article]. *Contemporary Family Therapy*, 26 (3) , 337-357.
- Skowron, E. A., & Schmitt, T. A. (2003). Assessing interpersonal fusion: Reliability and validity of a new dsi fusion with others subscale. *Journal of Marital and Family Therapy*, 29 (2) , 209-222.
- Sohrabi, R., Aghapour, M., & Rostami, H. (2013). Inclination to forgiveness and marital satisfaction regarding to mediator attachment styles' role. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 84, 1622-1624.
- Titelman, P. (2015). *Differentiation of Self: Bowen Family Systems Theory Perspectives* (1st Ed.). Routledge.
- Wilcox, W. B., Wolfinger NH. (2008). Living and loving "decent": religion and relationship quality among urban parents. *Social science research*, 37 (3) , 828-843.
- Wilmoth, J. D., Blaney, A. D., & Smith, J. R. (2015). Marital satisfaction, negative interaction, and religiosity: A comparison of three age groups. *Journal of Religion, Spirituality & Aging*, 27 (2-3) , 222-240.